

BELEIDSNOTA

Architectuur vind je niet, je zoekt er naar!

Inleiding

De beslissing van de Vlaamse regering om de behoefte aan een kwalitatief architectuurbeleid voor de eigen gebouwen van de Vlaamse Gemeenschap te koppelen aan de aanduiding van een Vlaamse Bouwmeester geeft aan hoe belangrijk het is dat men als overheid, in de hoedanigheid van Bouwheer, meer bezig is met het 'zoeken' naar kwaliteit dan met het 'vinden' van kwaliteit.

De Vlaamse Gemeenschap heeft gekozen om als Gemeenschap naast het bestaande patrimonium van gebouwen en infrastructuren, Vlaanderen te verrijken met een nieuw patrimonium dat de kwaliteitstoets voor nu en later kan doorstaan. Het uitbouwen van een patrimonium door de Vlaamse overheid is dus niet alleen het organiseren van voorzieningen voor de eigen ambtenaren en de burger, maar vooral een culturele daad en een maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Gebouwen van de Overheid behoren tot het collectief bezit van de Gemeenschap en krijgen een plaats in het geheugen van de maatschappij. Uitgerekend Vlaanderen heeft een lange historische en waardevolle traditie van overheidsgebouwen die nog steeds het beeld van Vlaanderen in de wereld bepalen. In die traditie is het dus belangrijk dat ook nieuwe gebouwen en infrastructuurwerken van de overheid een actuele gestalte geven aan het cultureel en maatschappelijk belang van het eigen patrimonium van de Vlaamse Gemeenschap.

Het groeiend besef van een juist begrepen Vlaamse identiteit in een internationale context kan aanleiding zijn om het patrimonium vanuit de Vlaamse Gemeenschap te verrijken met infrastructuur en gebouwen die 'juist op hun tijd zijn, integer, en met een juiste culturele waarde en betekenis. De eigen gebouwen van de Vlaamse Gemeenschap moeten hun plaats verdienen in het internationaal forum van de architectuur en een betekenis krijgen binnen de Vlaamse Gemeenschap.

De Vlaamse Bouwmeester beschouwt het daarom als zijn voornaamste opdracht beleidsmatige voorwaarden te scheppen die het mogelijk maken dat de eigen gebouwen en infrastructuur van de Vlaamse Gemeenschap een afleesbaar kwaliteitsgehalte hebben. Een architectuurbeleid voor het eigen patrimonium als onderdeel van een globaal stimuleringsbeleid voor een kwalitatief architectuurmilieu in Vlaanderen is de belangrijkste opdracht van de Vlaamse Bouwmeester, en niet het uitwerken van een globaal architectuurbeleid als dragend element van een integraal cultuurbeleid. Niet het formuleren van intenties en wensen, maar het geven van een goede opdracht en het doen maken van een goed gebouw voor de Vlaamse Gemeenschap zijn de opdracht.

De beleidsopdracht van de Vlaamse Bouwmeester bestaat erin de voorwaarden te maximaliseren voor de realisatie van kwalitatief architecturale overheidsgebouwen. Wellicht kan de wijze waarop de overheid zelf als bouwheer handelt bij de keuze van de plaats, het invullen van de opdracht, het aanduiden van een architect, de interactie met de kunst en het opzetten van een projectproces met alle betrokken partijen, voorbeeldig zijn voor andere bouwheren. Maar manieren van werken en voorbeelden hebben nog nooit garantie geboden op een goede navolging. De Vlaamse Bouwmeester zal daarom grotere aandacht besteden aan de projectgebonden publicaties over de zoektocht naar kwaliteit bij elke nieuwe opdracht dan aan de modelbeschrijving en methodiekvoorstelling.

Het zou fout zijn te stellen dat een architectuurbeleid voor gebouwen moet samen vallen met een integraal architectuurbeleid. Tussen een integraal architectuurbeleid en de concrete uitwerking van een architectuurvisie voor gebouwen en infrastructuur moet een creatieve spanning blijven bestaan waardoor een breed maatschappelijk debat mogelijk blijft. Niettemin moeten beide direct met elkaar verbonden blijven. Daarom is het goed dat aan de Vlaamse Bouwmeester een eigen goed omlijnde opdracht werd gegeven binnen een breed globaal cultureel en maatschappelijk kader.

Ook de plaats van kunst en de wijze waarop de interactie met de kunstenaars bij de realisatie van overheidsgebouwen tot stand komt is begrensd tot het gebouwen-en infrastructuurpatrimonium van de Vlaamse Gemeenschap. Het gaat dus niet op de uitbouw van een patrimonium van kunstwerken binnen de eigen gebouwen van de Vlaamse Gemeenschap maar om een integere en eigentijdse zoektocht naar de interactie tussen bouwheer, architect, kunstenaar, en gebruiker op het niveau van de stad, de omgeving, het gebouw en de plek. Het zoeken naar kwaliteit, en de wil om Vlaamse Overheidsgebouwen zichtbaar te maken op het internationale architectuurforum is een mogelijk duiding van het begrip: 'herkenbaar aanwezig' neergeschreven in de beleidsbrief van de Vlaamse regering.

Het is aan deze zoektocht naar kwaliteit voor het eigen patrimonium van de Vlaamse Gemeenschap dat de Vlaamse Bouwmeester gestalte wil geven niet alleen door de eigen gebouwen te profileren, maar ook door aan de manier waarop aan die zoektocht wordt gewerkt een voorbeeldwaarde te geven.

BELEIDSNOTA

Actieprogramma 99-2002

Het Architectuurbeleid voor de eigen gebouwen van Vlaamse Gemeenschap wil in de eerste 3 jaar een 15 punten programma realiseren als de concretisering van een kwalitatief architectuurbeleid.

1

De Vlaamse Bouwmeester wil het eigen patrimonium van de Vlaamse Gemeenschap economisch verantwoord en zorgzaam beheren. Zonodig moet een gebouw een functioneel verantwoord en volwaardig tweede leven krijgen waarbij 'zinnig te gast zijn in het bestaande' en 'behoud van potenties voor de toekomst' de sleutelwoorden zijn voor kwaliteit. Om dit mogelijk te maken wordt in aanvulling op de inventaris van de gebouwen, van ieder gebouw dat eigendom is van de Vlaamse Gemeenschap een historisch en actueel profiel opgesteld dat de basis kan vormen voor de opmaak van projectdefinities bij renovaties, herbestemming, hergebruik of verkoop.

2

De Vlaamse Bouwmeester beschouwt elke stedenbouwkundige ingreep, elke uitbouw van infrastructuren en elke oprichting van een nieuw gebouw, hoe klein of hoe groot ook, als een cultureel gebaar dat meer is dan een functionele opdracht

3

De Vlaamse Bouwmeester verbindt er zich toe om zowel bij de keuze van locaties voor gebouwen en infrastructuren, als bij de oprichting van een gebouw er voor te zorgen dat de Vlaamse Overheid zich gedraagt als een integere Bouwheer. Als Bouwheer formuleert zij voor alle projecten een algemene visie, en daarnaast voor elk project een bijzondere projectdefinitie. Deze projectdefinitie formuleert de projectgebonden visie van de Bouwheer voor een juist gebouw op de juiste plaats dat juist op zijn tijd is.

4A

4B

De juiste keuze van de ontwerper is een belangrijke voorwaarde tot kwaliteit. Daarom wordt gezocht naar verschillende manieren om de architect te kiezen aangepast aan de opdracht. Tegelijk wil de Vlaamse Bouwmeester hierbij de architecten stimuleren om op een open manier hun benadering van architectuur te presenteren, en zich kandidaat te stellen voor mogelijke overheidsopdrachten. Daartoe wordt jaarlijks een open projectoproep gedaan naar alle ontwerpers in binnen- en buitenland. De selectie gebeurt op basis van de geldende regels op Europees niveau. Daarbij wordt ook grote aandacht besteed aan het zoeken van een procedure die de directie relatie Bouwheer- ontwerper als uitgangspunt voor een gezamenlijk ontwerpproces mogelijk maakt. De oprichting van een Architectuur-

Kwaliteitskamer bemenst met binnenlandse en buitenlandse deskundigen staat hierbij centraal. De samenstelling van deze kamer, die om de 2 jaar voor de helft wordt gewijzigd, kan hierbij garant staan voor een open en onderbouwde besluitvorming

5

De Vlaamse Bouwmeester zal nagaan welke invloed de implementatie van de eigen visie, en de uitvoering van de opdracht door het team van de Vlaamse Bouwmeester heeft op de bestaande werking van de afdeling gebouwen. De architecturale gevoeligheid, de technische deskundigheid en de ervaring van deze afdeling zullen dan ook maximaal worden gevaloriseerd. In overleg met de afdeling zal een resultaatgerichte samenwerking worden uitgebouwd.

6

De Vlaamse Bouwmeester wil zonodig voorstellen formuleren om organisatorische en begrotingsmatige belemmeringen die een volgehouden en gepland kwaliteitsproces in de weg staan te veranderen. Losse en toevallige ingrepen kunnen enkel uit noodzaak en niet als regel. Het opmaken van een globale visie moet bij elk project het uitgangspunt zijn voor de opmaak van een tijdsplanning, en een aangepast investeringsplanning.

7

De Vlaamse Bouwmeester beschouwt zijn opdracht om zorg te besteden aan de architecturale kwaliteit, als een bevoegdheid die aan alle beleidsdomeinen raakt voor zover deze instanties gebouwen nodig hebben om hun opdracht uit te voeren. Ook de vestigingsvragen en infrastructuurvragen van de Vlaamse Openbare Instellingen kunnen aan deze kwaliteitsopdracht getoetst worden. Daarom wordt er een Vlaams architectuurplatform op het hoogste niveau opgericht dat alle bouwprojecten van de Vlaamse Overheid kwalitatief omkadert, en globale planning koppelt aan continue en integrale kwaliteit.

8

Het samenbrengen van alle betrokken partijen bij de start van een bouwproject moet de kans op een gezamenlijk projectproces garanderen, en een kwalitatieve projectevolutie mogelijk maken.

9

De gedegen communicatieve relatie tussen bouwheer, architect, kunstenaar en andere direct betrokken partners vormt de basis voor een kwaliteitsvol projectproces. De manier om ontwerpers te selecteren voor een opdracht zal mee bepaald worden door de kansen op een direct proces en een goede samenwerking. Daarom is de Vlaamse Bouwmeester verantwoordelijk voor elke opdracht van ontwerpers voor wat betreft de overheidsgebouwen.

10

Als voorbeeldig bouwheer is het voor de Vlaamse Gemeenschap van wezenlijk belang om een gelijklopend en eenvormig kader voor de betaling van erelonen uit te werken dat de vraag naar en het oogmerk van kwaliteit valoriseert. De Vlaamse Bouwmeester zal hiertoe de nodige voorstellen formuleren.

11

De Vlaamse overheid wil dat de kunstenaar en de kunst in de brede betekenis van het woord op 4 manieren aan bod kan komen bij nieuwbouw of renovatie.

- a) bij het concipiëren van projecten,
- b) bij het afwerken van projecten
- c) bij het toe-eigenen van bouwprojecten door gebruikers en bezoekers en tot slot
- d) bij het beheer van kunst in gebouwen.

Zij wil de kunstenaars hierbij hun eigen keuze en verantwoordelijkheid laten in de eigen procesmatige aanpak.

De Vlaamse Bouwmeester wil in samenwerking met de 'Cel: Kunst in gebouwen' ijveren voor een integrale en ruime uitvoering van het decreet van 23/11/1986 op de integratie van de kunst. De vastlegging van middelen hiervoor moet verder georganiseerd worden op een wettelijke basis. Daarbij dient steeds een globale projectgebonden visie over kunst in de gebouwen en de openbare ruimte het uitgangspunt te zijn voor de besteding van de middelen. Een onderzoek naar een meer soepele en minder projectgebonden manier om kunst in gebouwen te realiseren dringt zicht daar bij op. De oprichting van een specifiek fonds kan wellicht een mogelijke denkpiste openen.

12

De Vlaamse Bouwmeester wil aan jonge afgestudeerde Vlaamse architecten de titel toekennen van 'Jonge ontwerpers voor de Vlaamse Gemeenschap'. Deze Jonge ontwerpers worden jaarlijks samengebracht voor een 'Meesterproef'. Tijdens deze Meesterproef worden voorontwerpen voor kleinschalige projecten voorbereid onder begeleiding van een internationaal gerenommeerd architect.

De oprichting van de Meesterproef voor Jonge Vlaamse Ontwerpers maakt deel uit van een stimuleringsbeleid voor jonge creatieve ontwerpers.

13

De Vlaamse Bouwmeester wil op het provinciale niveau en het lokale niveau de nodige ondersteuning bieden om hun streven naar architecturale kwaliteit en de organisatie van eigen kwaliteitsprocessen mogelijk en haalbaar te maken.

14

De Vlaamse Bouwmeester wil ook uitvoerig het ruim maatschappelijk debat over architectuur stofferen door studiedagen en vorming voor de eigen administratie en door publicaties, werkconferenties en internationale uitwisseling voor alle betrokken uitvoerende partijen.

15

De Vlaamse Bouwmeester wil vanuit zijn eigen beleid en taakopdracht meewerken aan het tot stand komen van een open, kritisch en Vlaams architectuurinstituut dat door informatie, archivering, inventarisatie en publicaties de kwaliteitsdiscussie gaande houdt.

Voorstel tot oprichting van het architectuurplatform

Het welslagen van een architecturaal kwaliteitsbeleid hangt in hoge mate af van de goede samenwerking en informatie-uitwisseling tussen de Vlaamse Bouwmeester en alle betrokken instanties. Vermits deze instanties voor de Vlaamse Bouwmeester de Bouwheren zijn en als dusdanig aan de start staan van elk project is een goede relatie met de bouwheer het kernpunt van elk kwaliteitsproces.

De Vlaamse Bouwmeester kan maar functioneren als de vele verschillende bouwheren hem hiertoe de kans geven.

Daarom lijkt het mij essentieel dat overleg, informatie-uitwisseling, planning, en inhoudelijke discussie een bijzondere plaats innemen in het scheppen van een beleidskader.

De oprichting van het architectuurplatform als een plaats voor vast overleg met alle secretarissen – generaal van de verschillende departementen en directeurs – generaal van de VOL's lijkt mij hiertoe de beste weg.

Het architectuurplatform komt voltallig 2 maal per jaar samen, en bespreekt planning en evaluatie van de projecten.

Tegelijk wordt op deze bijeenkomsten van gedachten gewisseld over een architectuurbeleid Voor de Vlaamse Overheidsgebouwen en kunnen prominente sprekers de actuele architectuurcontext verduidelijken.

Indien nodig kunnen ook afzonderlijke bijeenkomsten met de verschillende partners worden belegd om specifieke problemen verder te onderzoeken. Tot slot kan met het architectuurplatform ook jaarlijks een bezoek worden georganiseerd aan projecten die de concretisering zijn van dit kwaliteitsstreven.

Daarnaast kunnen binnen het architectuurplatform werkgroepen worden opgericht met uitvoerende ambtenaren om specifieke vragen te onderzoeken, projecten voor te bereiden en andere beleidsaspecten te onderzoeken.

De oprichting van dit architectuurplatform en de goedkeuring van dit voorstel is naar mijn gevoel het sluitstuk van een Vlaams kwaliteitsbeleid voor overheidsgebouwen.

Situering

De organisatie van een kwaliteitskader voor de gebouwen van de Vlaamse Gemeenschap eist dat verschillende facetten die leiden tot kwaliteit op een structurele manier aandacht krijgen binnen de organisatieopbouw. Deze facetten zijn: de internationale toetsing op Vlaams niveau, de opvolging van de lopende projectprocessen voor de gebouwen van de Vlaamse Gemeenschap, de zoektocht naar een integere besluitvorming bij de selectie van ontwerpteam voor projecten, en de beleidsmatige vertaling van een goed overheidsbeleid voor de gebouwen van de Vlaamse Gemeenschap.

Een van de wegen om kwaliteit meer kansen te geven bestaat er in de bouwheer, de ontwerper, de stedenbouwkundige, de financier en de gebruiker op een juiste en gelijktijdige manier te betrekken bij de realisatie van een bouwproject of een infrastructuurwerk. Niet alleen het uitwerken en regisseren van dit samenwerkingsproces is noodzakelijk binnen de organisatorische uitbouw van het taakpakket van de bouwmeester maar ook het installeren van een vast en permanent reflexiemoment dat op een structurele manier dit beleid onderbouwt. Daarom wil de Vlaamse bouwmeester een Kwaliteitskamer voor architectuurprocessen oprichten.

Deze kwaliteitskamer bestaat uit een groep deskundigen die continu en gedegen reflecteert op het architectuurbeleid voor overheidsgebouwen.

Opdracht van de kwaliteitskamer:

Op vraag van de Vlaamse Bouwmeester deelnemen aan reflexiegesprekken over alle aspecten van een kwaliteitsaanpak voor de gebouwen van de Vlaamse Gemeenschap. Deze reflexiemomenten kunnen ook leiden tot adviezen indien de Bouwmeester dit vraagt.

Werking van de kwaliteitskamer:

De kwaliteitskamer komt minsten 4 maal per jaar samen, en kan op vraag van de Bouwmeester ook betrokken worden bij specifieke selectieprocedures.

De Bouwmeester is de voorzitter van de kwaliteitskamer en het secretariaat wordt opgevolgd door het team van de Vlaamse Bouwmeester.

Indien de voorzitter of een lid van de kwaliteitskamer dit nodig achten kunnen and hoc externen op de bijeenkomst van de kwaliteitskamer worden uitgenodigd.

Samenstelling van de Kwaliteitskamer:

De kwaliteitskamer bestaat uit:

3 internationaal gerenommeerde architecten of personen die bij het architectuurdebat betrokken zijn, en 2 Vlaamse architecten of personen die bij het architectuurdebat betrokken zijn. Daarnaast de Directeur-generaal van de afdeling gebouwen, een stedenbouwkundige, een marktdeskundige, een actieve kunstbeoefenaar of een kunstobservator, een landschapsdeskundige, en een procesbegeleider.

De deelnemers worden door de Bouwmeester aangesteld en samengeroepen.

Organisatie:

De kwaliteitskamer wordt samengesteld voor 2 jaar. Om de 2 jaar wordt de helft van de leden van de kwaliteitskamer vervangen. De procedure voor de vervanging en het inwendig reglement wordt bij de eerste bijeenkomst van de kamer vastgelegd.

Uitstraling:

De kwaliteitskamer maakt jaarlijks een kwaliteitsrapport op waarin aandachtspunten voor een kwaliteitsbeleid worden naar voorgebracht.

Dit rapport wordt overhandigd aan de functioneel bevoegde minister.